

de l'any passat, el 48% dels americans enquestats reconeixien que Déu havia creat els humans en la forma actual durant els últims 10.000 anys.

L'argument intel·lectual tampoc no s'ha guanyat. La majoria de partidaris més espavilats del disseny intel·ligent, especialment el Discovery Institute de Seattle, s'han distanciat del cas de Pennsilvània, on els defensors eren massa propers al creacionisme per al seu gust. I al si de l'Església Catòlica continua havent-hi un debat teològic aferrissat sobre com descriure el grau fins al qual l'home és diferent de les altres criatures.

La principal emoció subjacent, fins i tot per als religiosos, no sembla que siga tant la creença en Déu com l'escepticisme sobre la ciència. La preocupació és que l'home esdevé arrogant i juga amb coses que a penes si comprèn —com ara el clima i el seu codi genètic. “El debat passa de l'evolució a l'ètica científica”, assenyala Harvey Cox, de Harvard. L'enrenou sobre les cèl·lules mare pot haver estat propiciat per l'avortament, però ha dut a una discussió força més àmplia sobre la clonació. De manera crucial, mentre molts cristians moderats aproven la investigació amb cèl·lules mare, tenen una visió molt més fosca de qualsevol cosa que s'assemble a la manipulació genètica. La gran batalla sobre la ciència encara ha d'arribar.

Els mercaders tornen al temple.

L'última part del progrés que alguns creients semblen voler restringir és el capitalisme. Des que Jesús va esbrancar els corredors de borsa del seu temps al temple, molts cristians sospiten del món financer. Alguns fabians fins i tot han exaltat Jesús com “el primer socialista”. Durant un temps, l'Església va prohibir l'usura; moltes versions de l'islam encara ho fan.

Però el capitalisme també és el lloc on el front religiós és menys constant. Als musulmans els agrada de subratllar que Mahoma era comerciant. Molts protestants asseguren que el lliure mercat es deu a la Reforma. En molts països, els pentecostals venen el seu credo com una manera de fer caixa: l'autocontenció i la disciplina us faran rics (algunes esglésies a l'Amèrica central,

fins i tot, venen llibres de gestió empresarial). El reverend de nom miraculós Creflo Dollar, un telepredicador de Nova York, que posseeix unes quantes cases i un avió privat, sembla que ha trobat la pròpia manera de fer passar el camell per l'ull de l'agulla.

Els dubtes sobre els capitalisme generalment han estat expressats per protestants liberals i catòlics europeus. Per exemple, l'Església anglicana va denunciar el thatcherisme, i el papa Joan Pau II va pontificar sobre la globalització. En moltes parts del món encara es lliura una batalla aferrissada contra el *neoliberalisme*. Els evangèlics han donat suport a grups d'esquerres en algunes de les regions més pobres del Brasil. Però, cada vegada més, la batalla passa d'oposar-se al capitalisme *per se* a restringir-ne els excessos. D'ací ve el nombre d'organitzacions cristianes vinculades als moviments de comerç just i pels drets dels treballadors.

Una causa que podria aplegar molts creients és l'ecologia. Els devots, assegura Cox, qüestionen “un sistema econòmic basat en l'expansió infinita de recursos finits”. I l'esquerra religiosa fa temps que en participa. El principal canvi ha estat a la dreta. Al principi, els protestants conservadors dels Estats Units donaven suport als seus aliats polítics de la indústria del petroli; ara, molts més es preocupen per *preservar la creació*. El desastre bíblic sembla adir-se bé amb el dogma fonamentalista; d'ací ve el seu interès en llibres de temàtica ecologista, com ara *El nostre últim segle*, de Martin Ree.

Aquest debat podria adquirir aviat una dimensió geogràfica. Philip Jenkins afirma que, al 2050, quan s'espera que el canvi climàtic comence a mossegar, la majoria dels grans països cristians estaran situats a l'hemisferi sud: Brasil, Mèxic, Nigèria, el Congo, Etiòpia, Uganda, les Filipines, la Xina. Jenkins creu que el canvi climàtic podria encendre rivalitats intercomunitàries, recordant la “petita edat del gel” a final del segle XIII que va provocar fam i pogroms, amb els cristians mamprenent-la contra els jueus a Europa i els musulmans, al seu torn, mamprenent-la contra els cristians a Àfrica i a Àsia. Així doncs, LaHaye encara podria veure el seu Anticrist.

La lliçó dels Estats Units

La superpotència ha dominat l'art de la religió a l'interior, però no a l'exterior.

Escrivint sobre Calvin Coolidge, H. L. Mencken va observar una vegada que podria ser peresós i fer olor de col bullida, però almenys “el president dels Estats Units no creu que la Terra és quadrada, que cal executar les bruixes o que una balena es va engolir Jonàs. El Text Daurat no es pinta setmanalment en una paret de la Casa Blanca, i no hi ha necessitat de fer esperar els ambaixadors mentre el pastor Simpson de Smithville prega per la pluja al Saló Blau”.

El president dels Estats Units, George W. Bush, i la seva esposa Laura, surten descalços d'un temple budista durant una visita a Tàilandia, l'octubre del 2003.

No hi ha proves concloents que George Bush haja fet esperar ambaixadors mentre parlava amb el seu pastor, però atès el nombre de figures religioses que passen per la Casa Blanca sorprendria que això no hagués arribat a passar. I Bush ha evidenciat una relació amb la religió que segurament faria estremir Mencken, com ara dir que Jesucrist és el seu filòsof favorit.

Aquest reportatge planteja dues grans qüestions: on rau exactament la línia entre església i estat? I què es pot fer –si s'hi pot fer res– per mitigar les guerres de religió? Totes dues qüestions porten als Estats Units. Els EUA són el bressol espiritual del pluralisme i la religió a la carta moderns. També és el país més poderós de la Terra. Virtualment, cada conflicte relacionat amb la religió té ramificacions amb la Casa Blanca; i l'experiència dels Estats Units ha estat interessant: èxit amb la religió a l'interior, fracàs a l'exterior.

Espai públic, religió privada. La idea que els Estats Units podrien oferir alguna mena de model enutjarà molts europeus: en detesten la faceta moralista. Però la principal explicació per a les

guerres culturals dels Estats Units és que són un país ple de creients; no pas que el sistema consagrat per la primera esmena a la Constitució dels Estats Units siga erroni.

La línia que els pares fundadors traçaren entre església i estat encara suscita controvèrsia. El Tribunal Suprem despèn una gran quantitat de temps en qüestions com ara si un pessebre de Nadal en un lloc públic es pot secularitzar amb la presència d'un ren de plàstic (sí, tot i que preferiblement amb un Pare Noel també), o on pot mostrar els Deu Manaments un tribunal estatal (al jardí està bé; a l'edifici no).

Així doncs, els detalls són complexos, però la primera esmena a la Constitució encara ateny els seus dos objectius. Primer, les esglésies resten estrictament excloses de l'estat. És notori que els americans religiosos han d'embolcallar les seues pretensions en termes no religiosos. "El nostre objectiu no és la presència de més religió a l'espai públic", diu el pare Richard John Neuhaus, autor de l'obra seminal *L'espai públic nu*. "L'objectiu és avançar cap a una societat caracteritzada per més deliberació dual [de laics i creients] sobre com ordenem

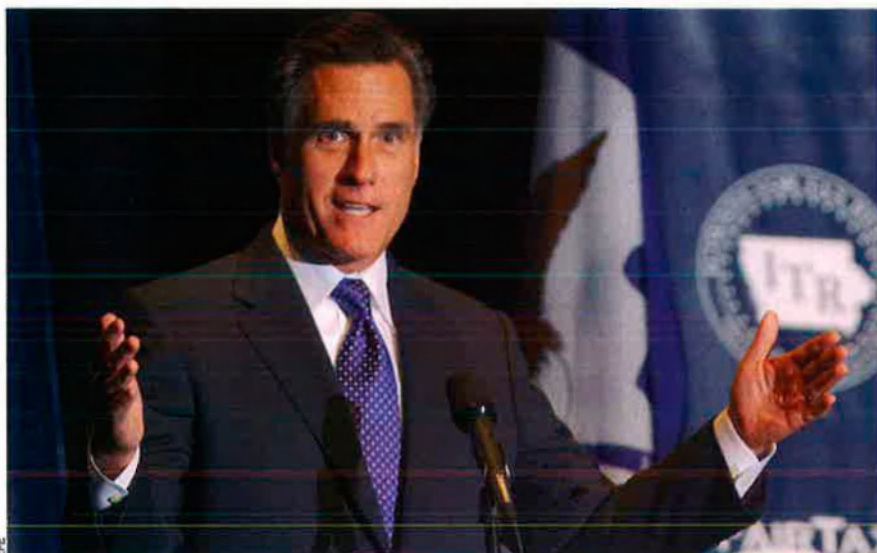
la nostra vida." La seua queixa és que els laics han usat lleis que se suposava que separaven església i estat per a promoure les pròpies idees atees.

Aquesta és una discussió antiga. Certament, hi hagué un període a la dècada dels 60 en què un Tribunal Suprem liberal va prohibir algunes coses que un país religiós considerava normals (com ara pregàries a les escoles) i en permetia unes altres que no li agradaven gens (com la pornografia). Però tothom accepta el principi que la religió formal s'hauria de mantenir allunyada de la política. No hi ha bisbes al Senat, com a la Gran Bretanya, no hi ha impostos eclesiàstics, com a Alemanya, ni teocràcies com les que endarrerixen el món àrab.

Al seu torn, la Constitució dels Estats Units també ha protegit les esglésies de l'estat. A diferència de la *laïcité* manifestament secular de França, reconeguda per llei, els EUA han permès als religiosos de dur endavant els seus afers: per exemple, no hi ha hagut cap debat sobre el xador. Com a resultat, la vida religiosa del país és meravellosament variada. Mark Silk, del Trinity College de Connecticut, assegura que de fet hi ha vuit regions religioses als Estats Units, des de la Califòrnia *new age* fins al sud protestant. La religió oficiosa del pagà Pacífic nord-occidental, assegura Silk, és l'ecologia.

Ningú no pot afirmar que el sistema nord-americà siga perfecte. No va evitar que els protestants usaren l'estat al segle XIX per a fer passar per l'adreçador mormons i catòlics. I ha dut debats morals –en particular el de l'avortament– als tribunals, més que no al legislatiu, més qualificat per a resistir-los. Però si la intenció és crear una societat pluralista, la divisió església-estat als Estats Units té el mateix avantatge que la democràcia sota la definició de Winston Churchill: és la pitjor forma de tractar la religió "exceptuades totes les altres formes que s'han assajat al llarg del temps".

Allò estrany és que quan els Estats Units han provat d'emparar-se de la política religiosa a l'exterior –sobretot la violència jihadista– no hi han aplicat les lliçons del seu èxit interior. Per què un país tan arrelat al pluralisme ha fet tan poc per la llibertat religiosa? Durant la guerra freda, els Estats Units van guanyar terreny diplomàtic en matèria de

El mormó Mitt Romney, aspirant a la candidatura republicana per a les eleccions presidencials dels Estats Units, fent un discurs a l'estat d'Iowa.

drets humans fent que amics i enemics (inclosa la Unió Soviètica) signaren els acords d'Hèlsinki. Això féu difícil que l'acusaren de favoritisme.

La Comissió Internacional dels Estats Units sobre Llibertat Religiosa elabora informes ben interessants per al Congrés, però a molts estrangers encara els sembla que respon a interessos de la política interior. Fins l'any passat, la Comissió no havia examinat la llibertat religiosa a l'Iraq; i encara no ha analitzat Israel.

De manera semblant, en la seua batalla pels cors i les ments, els Estats Units han fet un ús limitat de la pròpia població musulmana. "La població de l'Iran i del Pakistan no té ni idea que els americans musulmans són lliures", es lamenta un assessor de Bush. Malgrat el seu ús, una vegada, de la paraula "croada", el president té un bon historial de visites a mesquites i un respecte genuí per unes altres religions, fundat en la seua convicció que tots els éssers humans provenen del Creador. Però tot això ho van dilapidar el terror i la tragèdia de Rumsfeld.

Quan Occident ha hagut d'escollir entre màrtirs i traïdors al món àrab, generalment ha afavorit aquests últims. Era difícil d'actuar altrament: qui preferiria Hamàs a al-Fatah? Però quan els governs àrabs laics, com Egipte, il·legalitzen partits opositors, com el Germans Muslims, empenyen gent pietosa als extrems. El cost d'excloure els grups islamistes de la discussió sovint és més alt que deixar-los participar.

Si una part del problema dels Estats Units ha estat el seu fracàs a explotar el seu avantatge, l'altra, rarament, ha estat el seu rebuig a admetre fins a quin punt és important la religió en la vida pública. Un desig de mantenir la religió fora de la política pot denotar altitud de mires (com ara no demanar a la gent quina és la seua religió en el cens dels Estats Units), però també sembla poc realista. Una enquesta va mostrar que en el període de 1980 a 1999 només mitja dotzena d'articles en les quatre principals revistes de relacions exteriors tractaven sobre la religió.

La religió no tan sols forma part de la política d'aquest segle, sinó que arriba en formes molt menys clementes que no pas als Estats Units. Com mostra aquest reportatge especial, l'islam és particularment diferent: demana una part de l'espai públic més gran que algunes altres religions, i s'ha adaptat pitjor a la modernitat. Massa sovint, els occidentals s'han format idees que no han resultat vàlides en algunes parts del món musulmà –per exemple, la idea que la religió es podia separar de la política o que la font primera de la identitat era l'estat nació i no l'*umma*. A més, reduir el paper de la religió en la vida pública també significa excloure moltes solucions potencials. Perquè si la religió forma part de la política, també ha de ser part de la solució.

Que la fe parle a la fe. Si aplegueu un grup d'experts destacats en política exterior –bé siguin neocon-

servadors, pragmàtics o euròcrates–, podeu comptar amb una expressió de burla si esmenteu el "diàleg interconfessional". En el millor dels casos, diuen, és xerrameca liberal; en el pitjor és contemporització cànida. Però, qui és cànida?

Durant la dècada dels 90 Douglas Johnson, un ex-diplomàtic, va escriure un llibre clarivident intítulat *Religió: La dimensió perduda de la política*. Des d'aleshores ha treballat per a apropar els líders religiosos. Resulta fàcil de ridiculitzar els seus esforços. Johnson parla amb orgull de la reunió de grups de dirigents cristians i musulmans del Sudan del Sud que va propiciar l'any 2000; els resultats, però, no han contribuït a una pau perfecta. Però la dimensió religiosa del conflicte ha disminuït –i això ha augmentat les possibilitats d'una solució.

A Nigèria del Nord, on començava aquest reportatge especial, l'arquebisbe catòlic de Jos rep moltes crítiques dels seus correligionaris cristians perquè organitza reunions amb l'imam local i visita mesquites. "Sa Excel·lència dorm amb una serp", li digué un predicador protestant. Però avui dia, si hi ha un esclat de violència entre cristians i musulmans, l'imam i el bisbe es reuneixen per mirar de solucionar-ho –i sembla que això ajuda.

Sense dubte, alguna cosa horrible tornarà a passar ben aviat a Jos que l'arquebisbe i el seu nou amic no podran evitar. Però això no vol dir que facen mal fet d'intentar-ho. Preneu Irlanda per exemple. El cicle de violència que Cromwell va maldar per crear va durar més de 300 anys. Eventualment, el sectarisme implicava una barreja de més idees, incloent-hi classe, economia i criminalitat. El principi de la fi va arribar quan els predicadors d'ambdós bàndols del dualisme religiós d'Irlanda començaren a unir-se per a condemnar la violència. Després de cada atrocitat, els sacerdots catòlics i els pastors protestants s'aplegaven en places ensangonades indicant que els terroristes i Déu no tenien res a veure. A la major part de la resta del món, aquesta unió encara hi ha d'arribar.

*The Economist Newspaper Limited,
London (3-9 Novembre 2007)
Traducció Guillem Soler*